

Poštnina plačana v gotovini.

Cena 2.50 Din.

4
DRAMA

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI 1934/35

HLAPCI

Premijera 9. oktobra 1934

IZHAJA ZA VSAKO PREMIJERO

UREDNIK : CIRIL DEBEVEC

1910

DEPARTMENT OF AGRICULTURE

GENERAL INVESTIGATION OF THE

INDUSTRIES OF THE UNITED STATES

IN THE

INDUSTRY OF

THE

INDUSTRY OF THE UNITED STATES

INDUSTRY OF THE UNITED STATES

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

Izhaja za vsako premijero

Premijera 9. oktobra 1934

Ivan Cankar

Resnično, domovina, nisem te ljubil kakor emerav otrok, ki se drži matere za krilo; tudi, te nisem ljubil kakor solznomeškobni vzdihovalec, ki ti kadi v lice sladke dišave, da te skele uboge oči; ljubil sem te s spoznanjem; videl sem te vso, v nadlogah in v grehlih, v sramoti in v zmotah, v ponižanju in v bridkosti; zato sem

z žalostjo in srdom v srečo ljubil tvojo oskrunjeno lepoto, ljubil jo stokrat globlje in stokrat višje od vseh tvojih trubadurjev!

Moje delo je knjiga ljubezni — odpri jo domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin! Dal sem ti, kar sem imel; če je bilo veliko ali malo — Bog je delil, Bog razsodi! Dal sem ti svoje sreče in svoj razum, svojo fantazijo in svojo besedo, dal sem ti svoje življenje — kaj bi ti še dal?

Razgovor o „Hlapcih“

1. Spet Cankar?

Že to vprašanje je žaljivo. Že to vprašanje samo razodeva vso našo majhnost, duševno malovrednost, strahopetnost in narodno nezavest. Morda se motim, mislim pa, da zmoremo taka in podobna vprašanja vendarle samo mi. Ne verjamem, da bi mogel izobražen Francoz vprašati v istih okoliščinah v istem tonu: »Spet Racine?« ali Anglež: »Že spet Shakespeare« ali Nemec: »Spet Goethe, spet Schiller, spet Hebbel in Kleist?« Čeprav je razumevanje Cankarja vsaj za spoznanje napredovalo, ga vendarle še ne dojemamo in sprejemamo tako, kakor bi bilo potrebno in kakor bi bilo za nas — ne za njega — koristno. Mi se Cankarja še vedno nekje bojimo, zato ga ne maramo. Še vedno slišimo samo njegova glasovita »zmerjanja« — njegove ljubezni, najlepše in največje med Slovenci, ne čutimo. Mi vidimo še vedno le preveč (ali še premalo?) njegov jezni in ogorčeni obraz, njegovega trpljenja in njegove bolečine, ki se skriva za tem obrazom, ne vidimo. Da, spet Cankar. Ne bom se naveličal ponavljati: nobena sezona slovenskega Narodnega gledališča bi ne smela miniti brez Cankarja. Brez Cankarja ne bo nikoli tistega, čemur bi tako radi dejali: slovensko gledališče. Slovensko po duhu, po duši, po vsebini, izrazu in obliki, skratka: slovensko po svojem slogu. Šele ko bomo to resnico do kraja spoznali, in ko se ji bomo z vsem spoznanjem, prepričanjem in neomajnim stremljenjem bližali, bomo dosegli polagoma tisto, o čemer danes naši najidealnejši in najvernejši samo sanjajo: pravo, slovensko gledališko umetnost. Kadar bo ta zavest prevzela in prešinila vse, bo konec celo naše zloglasne, neprestano trajajoče in javno vedno ponavljajoče se »krize«. Taka je moja vera in nič drugačna. Taka, čeprav je smešna.

2. Zakaj pa ravno »Hlapci«?

Že pred osmimi leti sem zapisal v »Mladini«: »Hlapci« so naša prva in edina narodna drama. Tega mnenja sem še danes. V vsej naši literaturi ni dela, ki bi tako mojstrsko natančno, nepotvorjeno in živo predstavilo vso slovensko duševnost in značajnost v posameznikih in v celoti. »Hlapci« so naša narodna tragedija in naša komedija. Oboje hkrati. Taki smo, kadar bi nas človek tepel, taki, kadar bi se nam smejal in taki, kadar bi se jokal nad nami. »Hlapci« so naše najzvestejše zrcalo in to v taki globoki in veliki meri, da bi bili zategadelj že lahko tudi zrcalo vseh drugih narodov. »Hlapci« so naši, a so vendar občevaljavni. Zato — ravno »Hlapci«.

3. Ali niso »Hlapci« lokalno in časovno odvisni?

Ne, niso. Kdor dobro pozna zgodovino in današnje razmere v človeški družbi po vsem svetu v vseh njihovih etičnih in socialnih osnovah, problemih in konfliktih, bo videl, da »Hlapci« niso niti krajevno niti časovno vezani samo na našo domovino, na naše ljud-

stvo in na našo dobo. Bistvo »Hlapcev« je povsod isto. In bati se je, da bo še dolgo, dolgo tako ostalo.

4. Ali so »Hlapci« komedija ali tragedija?

Kakor hočete. Če se vam zdi borba poštenega, nesebičnega človeka z oblastno diktaturo in hlapčevsko podlostjo komična — potem so »Hlapci« komedija; če se vam zdi tragična — so pa tragedija. Nekaterim je tudi »Hamlet« komedija. Cankar sam je zapisal: »V prvih dveh aktih prevladuje satira, v tretjem pa se začneja tragika.«

Zame so oboje: komedija in tragedija.

5. Kaj pa »politična satira«?

Poniževalna oznaka. Kdor vidi v »Hlapcih« samo politično satiro, je omejen in ne vidi, zakaj prav za prav gre. Mi se ves čas našega študija na tiste znamenite »klerikalce« in »liberalce«, na »župnike« in »učitelje«, na bodoče »socialiste« itd. niti spomnili nismo. Mi smo imeli pred očmi samo tipe in značaje, kakršne je napisal Cankar in kakršne najdeš raztresene (čeprav morda ne v tako zgoščeni in jasni obliki) povsod, pri nas in drugod, brez ozira na njihovo politično pripadnost in na njihov poklic. Meni je vse historično politično ozadje »Hlapcev« prav dobro znano, toda priznati moram, da pri režiji na to nisem niti pomislil. In če bi se spomnil, bi se dnevnemu, osebnemu namigavanju in zafrkavanju namenoma izognil. Dejanje govori samo, kaj je. Oznaka »politična satira« je zadrega človeka, ki nima nič drugega povedati.

6. Ali ni tehnika šibka?

Meni se ne zdi. Ekspozicija z Jermanovo ljubeznijo, s čakanjem na volitveni rezultat in hipni (klasični) preobrat v prepričanjih je kratka, jedrnata in izčrpna; napon in zapletek konflikta v II. dejanju dramatično učinkovit in v sredstvih vzoren; retardacija (zaviralni moment v župnikovem svarilu in materini prošnji) jasna, naravna in pretresljiva; stopnjevanje, vrhunec in padee v IV. dejanju, sta tako očevidna, da vsaj v tem dejanju nad tehniko ni moči dvomiti; v V. dejanju pa so pazvoki tega padea, junakov notranji prelom, spoznanje in poslavljanje prikazani tako preprosto, človeško lepo in žalostno, da v taki obliki zlena ne najdeš podobnega zadnjega dejanja v vsej svetovni dramatični literaturi. Nekaj tehničnih malenkosti, ki so se mi zdele (Bog mi odpusti) malo nerodne, sem na svojo roko za spoznanje spremenil (n. pr. zaključek I. in IV. dejanja, začetek II. dejanja), kar na mislim celotnemu delu, smiselnemu poudarku in dramatični učinkovitosti nikakor ne bo v škodo. Na nekatere posebnosti Cankarjeve dramske tehnike pa se bo enostavno treba navaditi. Vsak ima svoje pravice.

7. Kaj je Jerman?

Človek — idealist, ki gleda ves svet po svoje, ki misli, da mora biti vse tako kakor misli on in ki vse ljudi, vse tovariše, vse prijatelje, moške in ženske, sodi po sebi, ki spozna, da se je bridko zmotil in ki mora nujno doživeti razočaranja, eno za drugim, v prvi ljubezni, v tovariših in v vseh ljudeh, ki se gibljejo okrog nje. Fanatik ideje, ki trdovratno, kljub roganju in zasmehovanju, kljub

preganjanju in dejanskim napadom vztraja dosledno pri svojem in ki mora naposled sprevideti, da je ves na vsej črti propadel, da svoji ideji ni prav v ničemer koristil, pač pa, da je zastran tega svojemu najdražjemu človeku, svoji materi, občutno škodoval in ki je zato spoznal, da mu res ne ostane nič drugega kot — samoumor. Da se to v zlic vsemu zares ne zgodi, sta krivi spet mati in — Lojzka (>Duša, dekle, žena!<) Življenje — umetnost, umetnost — življenje: človek nikoli ne ve, kje je meja.

8. In župnik?

Predstavnik oblasti. Tiste oblasti, ki ne zahteva prepričanja, pač pa zvestobo in slepo pokorščino. >Eno je potrebno in je ukaz: da pokaže name, kadar ga vprašajo, kdo mu je gospodar.< Avtoriteta. Princip. Veliki inkvizitor v slovenski obleki.

9. Komar?

Človeška (seveda tudi slovenska) zavist, neznačajnost in podlost. Znamenita pojava v gostilnah in po kavarnah. Popivač, ovaduh, obrekovalce in hinavec. Njegovo geslo: >Po vetru plašč.< Zajedavec in škodljivce. Zajedavec, ker pije kri. Škodljivce po nemškem pregovoru: >Die Menge macht's.<

10. Nadučitelj?

Naša plahost, uslužnost in službena zanesljivost. Napoleon je baje rekel: >S takimi vojaki (mislil je menda Slovence) bi osvojil ves svet!< Ob nadučitelju bi rekel: >S takimi uradniki bi zavzel vse kanelije!<

11. Hvastja?

Oženjen je in ima troje otrok. Nikomur nič hudega ne dela, samo svojo službo pošteno vrši. Skromen je, mežja ni, dobro ima srce in ne vtika se v stvari, ki jim ni dorastel in ki jih ne zmore. Zahtevati od njega več — je preveč. Kdo bi mu zameril? Kdor je brez greha, naj vrže kamen.

12. Pisek?

Slovenski pijanček, tak, kakršen je: nadležen, nedolžen in neškodljiv. >Oče odpusti mu, saj ne ve, kaj počne!<

13. Kalandar?

>V pesti moč, v srcu mladost!< Naš kmet in naš delavec — ne tak, kakršen je, temveč tak, kakršen bi radi, da bi včasih bil.

14. Lojzka?

V vrsti najlepših Cankarjevih ženskih podob. V vrsti Hanic in Franek. Malo govori, pa veliko pomeni.

15. Minka?

Tako je komarska, da bi bila lahko že fant.

16. Geni?

V I. in II. dejanju nas zmoti. Spoznamo jo šele v V. dejanju. Ona ve natanko, kje je. Ampak pametna je, s kom bi se boril: ali z mlino na veter? Čemu? Tudi njej je močno zagrenilo.

17. Posebni nameni?

Kadar kaj režiram, imam vedno samo en poseben namen in sicer vedno isti namen: postaviti delo na oder v čim boljši in jasnejši obliki, to se pravi čim bolj podobno tisti sliki, ki jo nosim o delu v svojih mislih in svojih čuvstvih. Drugih namenov nimam.

18. Kako se počutijo igralci?

Če se ne motim, prav dobro. Mislim, da čutijo podzavestno, da je to tako naše, kakor redkokdaj kaj in da predstavljajo našega človeka v vseh njegovih lepotah in vseh grdotah, v vsem njegovem trpljenju in njegovem nerodnem, usmiljenja vrednem veselju. Igralci čutijo instinktivno, da je bil Cankar sam doslej naš največji režiser.

19. Cankarjev jezik?

Poslušajte ga in uprite se njegovi moči, če morete. V tem jeziku je duša in zdravje, je moč in lepota, veselje, razlog in pravica do tistega, česar se nam vzeti ne da: do obstanke. In če propade kdaj vse, kar je Cankar napisal, ta jezik ne more propasti. In če ne zastran drugega, zastran tega jezika bo v svetovni zgodovini »na enem teh tenkih belih lističev« na veke zapisano tudi Cankarjevo ime.

20. Kakšen uspeh si obetaš?

Nobenega. Mislim, da v teh stvareh ne delamo več za uspeh. Delamo, ker drugače ne moremo in tudi nočemo. Delamo, da vršimo svojo igralsko in človeško dolžnost, da nas ne bo preveč sram živeti in ne preveč strah umreti. Kako je že rekel Romain Rolland: »Moje življenje za blisk! — Izgubim ga. Jaz sem dobil.«

Večne besede iz „Hlapcev“

JERMAN.

»Narod si bo pisal sodbo sam; ne frak mu je ne bo in ne talar!«

*

»Zdaj pregledujem zgodovino protireformacije. Takrat so v naših krajih pobili polovico poštenih ljudi, druga polovica pa je pobegnila. Kar je ostalo, je bila smrdljiva drhál. In mi smo vnuki svojih dedov.«

*

»Resnično, za hlapca nisem rojen. Morda bi rad bil napojen in nasičen, morda bi rad sladko počival pod gospodarjevo streho, ali moje koleno je tako ustvarjeno, da se ne upogne rado; ne uboga, pa mu sam ukažem. Ni bilo treba, da ste mi prišli oznanit, sam sem vedel, kakšna sodba mi je govorjena. Za mučenca nimam veselja, za junaka ne daru; ali zgodi se, kar se mora zgoditi — oskúbite jastreba, v goloba se le ne bo spremenil; in naj se škrijanec devetkrat zakolne, lajal ne bo nikoli.«

*

»Povejmo si kar natihem in nasamem, da so klaverni časi, ki jih živimo in še bolj klaverni kraji, kamor smo obsojeni. Nazadnje pa si še povejmo, da ne bomo izpreobrnila ne časov in ne krajev — toče ne boš zagovoril in kamna ne boš izpremenil v sočno prst...«

*

»Uboga neumnost sedi za pečjo in strada, zvesti varuhi njeni pa veseljačijo ter se rede za njene svetle eekine.«

*

»Nova resnica je obsenčila svet, izkušen človek mi jo je razložil: hlapčuj, da boš napojen in nasičen, ter nič ne izprašuj, kdo ti je gospodar in kaj ti ukazuje! Hlapci, ki so se radovoljno prodali, pa so bolj goreči od gospodarja samega. Gospodar se prekriža, hlapec moli rožni venec; gospodar moli očenaš, hlapec opravlja devetdnevno. Bolj skrbnih varuhov nima neumnost; noč in dan stoje pred njenimi durmi, da je ne zaloti beseda od zunaj ter ji ne zmoti vernega srca...«

*

»Hlapci! Za hlapec rojeni, za hlapec vzgojeni, ustvarjeni za hlapčevanje! Gospodar se menja, bič pa ostane in ob ostal na vekomaj, zato ker je hrbet skrivljen, biča vajen in želján. — Hlapci! Med vas bi Kristus ne prišel z besedo, prišel bi z bičem!«

*

»Drhal je natanka in ne zamudi nikoli: komaj sem usta odprl, da bi jo razžalil, se je maščevala.«

*

»Rajši bi, da me je upihnila burja, dokler sem gorel... Žalostno je, sam v sebi zaspati... ugasniti v praznoti, luč brez olja...«

*

ŽUPNIK.

»Zvest hlapec opravlja svoje delo, kakor mu je ukazal gospodar: če mu reče na polje, ne pojde v gozd.«

*

»Povedal pa sem vam to reč zategadelj, da vam povem še nadalje: nikomur, ki je moj kruh, ne gledam na usta, če se je prekrižal, preden je ugriznil; ne vprašam ga za grehe, ne gonim ga v cerkev. Ali eno je potrebno in je ukaz: da pokaže name, kadar ga vprašajo, kdo mu je gospodar.«

*

»Prepričanje, naziranje, mišljenje, vera in kolikor je še teh besed — ne vprašam vas zanje. Kajti ona beseda je, ki je živa in vsem razumljiva: oblast. Živa je od vekomaj, vseh besed prva in zadnja. Pokori se, ne upiraj se, je poglobitna zapoved; vse drugo je privesek in olupšava. Kdor se ravna po tej zapovedi, mu bodo grehi odpuščeni; kdor jo prelomi, bo smrti deležen.«

»Namerili ste se hlapce v ljudi izpreobračati; pot je težavna in gre v kolobarju, nikoli je ne boste premerili do konca... nihče je še ni.«

*

HVASTJA.

»Srce in duša in prepričanje in tisto — za mlade ljudi. Naj se mladina zabava. Jaz sem star in oženjen in imam troje otrok. Prepričanje je kakor smetana — kaj bi z njo, če mleka ni?«

*

»Kadar je človek oženjen in ima troje otrok, ga obide spoznanje, da je vsaka beseda, bodi še tako lepa in gosposka, le metafora za poglavitno besedo: kruh.«

*

»Kaj izprašuje drevo v samoti: čemu rasti? Raste, doraste, strohni... Bog sam ve, čemu ga je bil tja postavil.«

*

KALANDER.

»V naših krajih je malo mož, pa še tisti so le s težavo; za nas je Bog najprej babo ustvaril, dedca pa iz njenega rebra. — Smilijo se človeku, še zmerjal jih ne bi.«

*

»Pijanost je v deželi. Z besedo je ne boš ugnal, gospod.«

Prihodnji dramski in operni spored

Za proslavo 70letnice znamenitega srbskega komediografa Branislava Nušiča (znanega in priljubljenega tudi pri nas s komedijami »Sumljiva oseba«, »Navaden človek«, »Narodni poslanec«, »Gospa ministrica«, »Beograd nekdanj in sedaj«) bo uprizorila naša Drama njegovo zadnjo komedijo »Žalujoči ostali« v režiji Bratka Krefta. Nato pa bodo sledile premijere poljske komedije Viljema Raorta »Waterloo« v prevodu Fr. Vodnika in v režiji Bratka Krefta ter Molnárjeve igre »Antonija« v prevodu in režiji Fr. Lipaha.

Opera pa bo uprizorila za abonement na novo Janáčkovo »Jenufo«, ki je bila lani največji umetniški uspeh in pa Verdičevega »Trubadurja« z Gostičem v naslovni vlogi.

Prva operetna premijera pa bo svetovnoznan dunajska Stolzova opereta »Izgubljeni valček« v glavnih vlogah z Ribičevom, Štaglarjevo, Jankom, Sancinom, Pečkom, Danešom, Železnikom in Zupanom. Režijo ima Ciril Debevec.

Anekdote

Maks Reinhardt je nekoč slučajno prisostvoval gledališki predstavi v nekem manjšem mestu. Po predstavi ga je vprašal ravnatelj, kako mu je bila kaj všeč. Reinhardt je odgovoril popolnoma mirno: »Ničesar razumeti — se pravi: vse odpustiti.«

•

Ko je znani bulevardni dramatik gledal opero »Afričanko«, je po drugem dejanju ogorčeno vzkliknil: »To je banalno, to je brez duše, to znam tudi jaz!«

•

Igralec Edelsbacher s Frankfurta ob Mainu je gostoval v manjšem mestecu, nedaleč od svojega rojstnega kraja. Plakati so oznanjali: »Faust«, spisal Goethe. Mefista igra Edelsbacher. Oba iz Frankfurta.

•

Knez Jurij II. Sachsen-Meiningen je režiral Björnsonovo dramo. Avtor pa se je sprl z režiserjem in ta se je nenadoma spomnil, da je tudi monarh. »Gospod Björnson, zapustite mojo državo v teku 24 ur!«

»O vaša visokost, storil bom to za četrte ure, saj imam kolo«, je odgovoril Björnson ironično, se globoko poklonil in odšel.

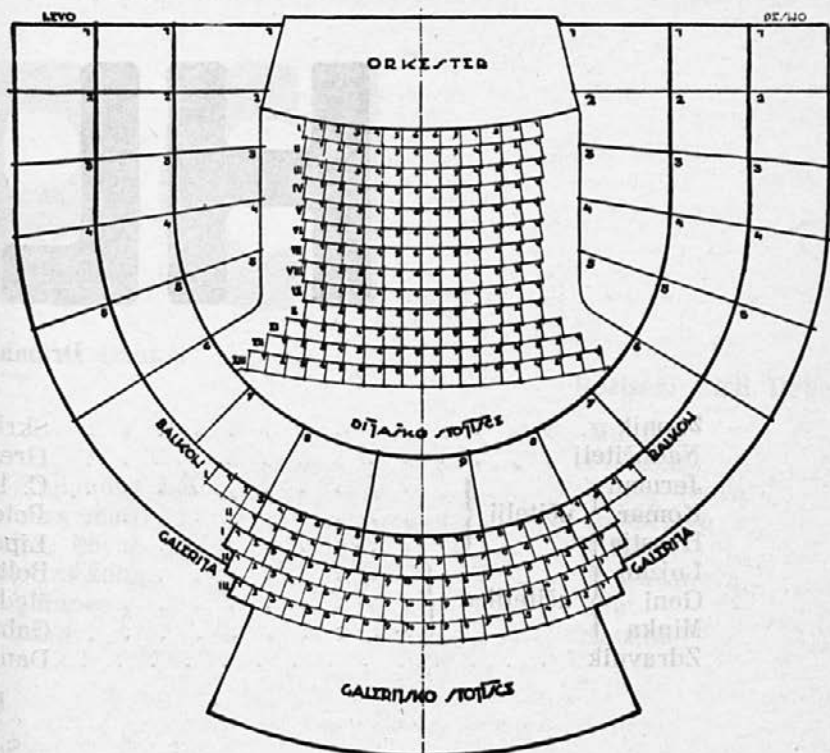
•

Werner Krauß je pred kratkim posetil malo gledališče v Nürnbergu, kjer je nastopal, dokler ga ni Reinhardt odkril. Razgovarjal se je s starim vratarjem in ta mu pravi med drugim: »Glejte, gospod Krauß, saj sem vedno dejal, da bo z vas še nekaj posebnega. Ampak z vami je igral tačas tudi neki Jännings. Kaj pa je z njim?«

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič. Urednik: Ciril Debevec. Za upravo: Karel Mahkota. Tiškarja Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

RAZVRSTITEV SEDEŽEV V DRAMI

HILAPCI

Drama v petih dejanjih. Spisal Ivan Cankar.

Režiser: Ciril Debevec.

Župnik
Nadučitelj
Jerman
Komar
Hvastja
Lojzka
Geni
Minka
Zdravnik

učitelji
učiteljice

Skrbinšek
Gregorin
C. Debevec
Potokar
Lipah
Boltarjeva
Medvedova
Gabrijelčič
Daneš

Kmetje, delavci.
Scenograf: E. Franc.

Poštar
Župan
Anka, županova hči
Jermanova mati
Kalander, kovač
Kalandrova žena
Pisek, pijanec
Nace, kmet

Murgelj
Pianecky
V. Juvanova
Rakarjeva
Levar
P. Juvanova
Plut
Sancin

Blagajna se odpre ob pol 20.

Teater ob 20.

Konec ob 23.

Parter: Sedeži I. vrste Din 28-
" II. - III. vrste " 26-
" IV. - VI. " " 24-
" VII. - IX. " " 22-
" X. - XI. " " 20-
" XII. - XIII. " " 18-

Lože v parterju Din 100-
" v I. redu " 100-
" balkon " 70-
Dodatni ložni " 20-
" II. redu " 20-
" III. redu " 15-

Balkon: Sedeži I. vrste Din 20-
" II. " " 16-
Galerija: " I. " " 14-
" II. " " 12-
" III. " " 10-
Galerijsko stojišče " 2 50
Dijaško stojišče " 5-

VSTOPNICE se dobivajo v predprodaji pri gledališki blagajni od 10. do pol 1. in od 3. do 5. ure
Predpisana taksa za posrednika je vračunana v cenah

D

RAZVRSTITEV SEDEŽEV V OPERI

